

והפטור של דרך רחוקה בשעת שחיטה, נאמר דוקא לטהור. ואין פטור של דרך רחוקה לטמא.

כלומר, הפטור של טומאה אינו דומה לפטור של דרך רחוקה אלא פטור טומאה הוא משום אונס [שאינו ראוי לאכול את הפסח], וזה תלוי בשעת אכילה.

שהרי אם תאמר שהפטור של טומאה תלוי בשעת שחיטה, ולא בשעת אכילה קשה, למה התורה דברה דוקא בטמא נפש שהוא טמא שבעה ימים? הרי היה ראוי לחדש שאפילו טמא שרץ שטמא יום אחד, אינו ראוי לעשות את הפסח! ובעל כרחך שטמא שרץ ראוי לעשות את הפסח כיון שהוא יהיה טהור בשעת אכילה. [רש"י בפירוש שני ותוספות].⁽¹¹⁾

ולמדנו מכאן שהיתר טומאה תלוי בשעת אכילה.

א-צא וגם לרב יהודה שאומר שההיתר של דרך

רחוקה תלוי בשעת אכילה, לא קשיא. לא קשה על דבריו משיטתו שההיתר של טמא שרץ תלוי בשעת שחיטה.

שאף על פי שבענין דרך רחוקה ההיתר תלוי בשעת אכילה, מכל מקום לענין טומאה יש להוכיח שההיתר תלוי בשעת שחיטה.

שהרי טמא שרץ — רחמנא דחייה, התורה פסלה אותו מלעשות פסח אף על פי שהיה ראוי בשעת אכילה, דכתיב "איש איש כי יהיה טמא לנפש". והרי מי לא עסקינן וכי לא מדובר גם בטמא נפש שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח?! [רב יהודה סובר כרבי יצחק לעיל צ ב שדרש מהפסוק שמדובר בטמא מת ביום השביעי שלהם],⁽¹⁾ והרי טמא נפש בשביעי שלו יכול לטבול בו ביום ולאכול מן הפסח בערב, ואפילו הכי אמר רחמנא לירחי, התורה דחתה אותו לפסח שני!

ומכאן למדנו שההיתר של טומאה אינו תלוי בשעת אכילה, אלא בשעת שחיטה.⁽²⁾

ביום השביעי. מפני שאינו דורש את הפסוק כרבי יצחק לעיל צ ב.

2. תוספות הקשו: מדוע רב יהודה לא לומד דרך רחוקה מטמא? כשם שההיתר של טמא תלוי בשעת שחיטה, כך נאמר שגם דרך רחוקה תלוי בשעת שחיטה! וכמו שמצאנו לעיל [סוף דף צב] שרבי עקיבא לומד דרך רחוקה מטמא.

ותירצו תוספות: רב יהודה סובר שאין סברא לומר שטמא שאינו יכול להגיע בזמן שחיטה לא ישחטו עליו, שהרי אינו דומה לטמא, שטמא יש עליו טומאה, ומטעם זה התורה דחתה אותו מלהקריב פסח. אבל הבא בדרך רחוקה אין בו שום חסרון בגופו, אלא שאינו נמצא כעת

ועדיין לא העריב שמשו, שלדברי הכל שוחטין עליו אף על פי שאינו יכול להכנס לעזרה בשעת שחיטה. אלא רבה שרצה לחזק את קושייתו, שאפילו אם לא טבל לדעת עולא שוחטין עליו. תוספות.

11. פירוש ראשון ברש"י — שטומאה אינה תלויה בשעת עשייה, שהרי יכול לשלח קרבנו ביד אחר. אלא תלויה בשעת אכילה שבזה אין לו תקנה אם הוא טמא [ולא מועילה בזה שליחות].

1. ועולא שחולק על רב יהודה סובר שהפסוק מדבר בטמא מת בתוך שבעת הימים. ולא דוקא

תנו רבנן:

היה עומד חוץ למודיעים, ויכול ליכנס על ידי רכיבה בסוסים ופרדים שרצים מהר.

יכול יהיה חייב כרת אם לא הגיע לעזרה בשעת שחיטה?

תלמוד לומר: ובדרך לא היה — ונכרתה. ואילו הלא היה בדרך רחוקה. שחוץ למודיעין דרך רחוקה היא.

היה עומד לפני מן המודיעים, קרוב לירושלים, ואין יכול ליכנס מפני שיש לו גמלים וקרונות שמביא את בני ביתו עליהם, והן המעכבות אותו מלהגיע לירושלים, יכול לא יהא חייב כרת?

תלמוד לומר: "ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא". והרי לא היה בדרך, שאין הוא אנוס, שהרי יכל להניח את בני ביתו בדרך, וללכת לירושלים לבדו.

הסוגיא לפנינו דנה כמה זמן יש בין עלות השחר להנץ החמה. וכן בין הנץ החמה לשקיעה, וכן בין השקיעה לצאת הכוכבים.

נחלקו חכמי ישראל וחכמי אומות העולם בענין מהלך החמה.

דעת חכמי ישראל [לקמן בעמוד ב] שהחמה מהלכת ביום מתחת הרקיע [ממזרח למערב] והיא מאירה על הארץ. ואילו בלילה החמה הולכת [חוזרת ממערב למזרח] מעל הרקיע. וכיון שהרקיע מסתיר אותה מעיננו, יש חושך בלילה.

הסוגיא שלפנינו סוברת כדעת חכמי ישראל.

ומה שאנחנו רואים שגם לאחר שהשמש נסתרת מעיננו עדיין יש קצת אור עד שכעבור זמן מחשיך לגמרי, לדעת חכמי ישראל זה קורה משום שהחמה נכנסת בעובי הרקיע, וככל שהיא נכנסת יותר עמוק, כך היום מחשיך יותר, עד שהיא מגיעה לצידו השני של הרקיע, ואז מחשיך לגמרי.

וכן בעלות השחר, החמה מבקיעה בעובי הרקיע, עד שיוצאת ונראת לעיננו בהנץ החמה [על פי דברי הר"ח ומהרש"א].

ולפי זה יש להבין את הסוגיא שלפנינו:

אמר רבא: שיתא אלפי פרסי הוי עלמא ששת אלפים פרסאות הוא היקף העולם, שמעליו, ומתחת לרקיע, החמה הולכת ממזרח למערב.

וסומכא דרקיעא עובי הרקיע — **אלפא פרסי** אלף פרסאות.

ומנין ידע רבא את דבריו?

חדא, דבר אחד שאמר, שהיקף העולם הוא ששת אלפים פרסאות — **גמרא,** קיבל את זה מרבתי.

חדא, דבר אחד שאמר, שעובי הרקיע הוא אלף פרסאות — **סברא,** למד זאת מסברא, מתוך מה שלימדוהו רבותיו שהיקף העולם

בירושלים. ודוקא מי שבדרך רחוקה כל כך שאפילו בשעת אכילה אינו יכול להגיע, רק אותו אפשר להשוות לטמא.

הוא ששת אלפים פרסאות.

ומנין לרבא מסברא שעובי הרקיע אלף פרסאות?

סבר לה רבא כי הא, כמו דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

כמה מהלך אדם בינוני ביום – עשרה פרסאות שהם 40 מיל.

ומתוך 40 מיל הללו, מעלות השחר ועד הנץ החמה ה' מילין.

וכן משקיעת החמה עד צאת הכוכבים חמשה מילין.

נמצא שבין הנץ החמה לשקיעה אדם מהלך 30 מיל.

[40 מהלך מעלות השחר ועד צאת הכוכבים. פחות 5 שבין עלות השחר להנץ החמה. ופחות 5 שבין השקיעה לצאת הכוכבים, הרי 30 מיל].

וכבר ביארנו שהחל משעת השקיעה השמש חודרת לתוך עובי הרקיע עד שמגיעה לסוף עובי הרקיע, ואז מחשיך לגמרי, והוא עת צאת הכוכבים. וכן מעלות השחר, החמה מתחילה להבקיע בעובי הרקיע, עד שהיא נראית לעיננו בהנץ החמה.

ולפי הכלל של רבי יוחנן, שיש מהלך 5 מיל בין עלות השחר להנץ החמה ובין השקיעה לצאת הכוכבים. ואילו בין הנץ לשקיעה יש מהלך 30 מיל. וחמש הוא שישית משלושים – נמצא שעוביו של רקיע הוא אחד מישישה ממהלך החמה ביום.

כלומר, עובי הרקיע הוא שישית מהיקף שמקיפה החמה את העולם ביום.

וכיון שרבא למד מרבותיו שהיקף העולם הוא 6000 פרסאות, ממילא ידע מסברא שעובי הרקיע הוא אלף פרסאות. שהרי עובי הרקיע הוא שישית היקף העולם.

מיתבי, יש סתירה לדברי רבא מהברייתא:

רבי יהודה אומר: הזמן שהחמה עוברת את עוביו של רקיע הוא אחד מעשרה ביום.

תדע, ראה שזה כך, שהרי כמה מהלך אדם בינוני ביום מעלות השחר ועד צאת הכוכבים? עשר פרסאות שהן 40 מיל.

ומעלות השחר עד הנץ החמה מהלך ארבעת מילין. וכן משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים מהלך ארבעת מילין.⁽³⁾

וכיון שבין השקיעה לצאת הכוכבים, וכן בין עלות השחר להנץ החמה, שאז עוברת החמה את עובי הרקיע, יש פרק זמן של מהלך 4 מיל, שהם עשירית מארבעים מילין,

לעובי הרקיע. ומהזמן הזה ועד צאת הכוכבים יש 4 מילין. אבל בין תחילת השקיעה לסוף השקיעה יש שלש ורבע מיל. ובין סוף השקיעה עד צאת הכוכבים יש 3/4 מיל, וזהו זמן "בין השמשות". [וכן פסק בשלחן ערוך אורח חיים רס"א סעיף ב].

3. הקשה רבינו תם: כאן מבואר שבין השקיעה לצאת הכוכבים יש 4 מיל. ואילו בסוף במה מדליקין הגמרא אומרת שיש 3/4 מיל בין השקיעה לצאת הכוכבים. [וזה זמן "בית השמשות"]! ותירץ רבנו תם שכאן מדובר בתחילת שקיעה, כלומר משעה שהחמה נכנסת

דברתי רק על מהלך האדם בכל היום כולו שהוא עשר פרסאות, ולא פירשתי כמה מהלך קודם הנץ וכמה אחרי השקיעה.

ורבנן, עולא ורבא, הוא דקא טעו הם טעו בדברי, ופירשו מדעתם שקודם הנץ ואחר השקיעה אדם מהלך 5 מיל, משום דקא חשבן דקדמא וחשובא שהם ראו שבדרך כלל אנשים יוצאים בבוקר בשיעור מהלך 5 מילין קודם הנץ החמה. וכן מאחרים לשוב לביתם בשיעור מהלך 5 מילין אחר השקיעה.

אבל אני [רבי יוחנן] סובר כדברי רבי יהודה, שיש רק זמן של מהלך 4 מילין קודם הנץ ואחר השקיעה. והאנשים שיוצאין מביתם 5 מילין קודם הנץ, הם משכימים לפני עלות השחר. וכן החוזרים לביתם 5 מילין אחרי השקיעה, הם מגיעים לביתם אחרי צאת הכוכבים.

ותו הוינן בה: לימא תיהוי נמי תיובתא דרבי חנינא, האם נאמר שיש סתירה מהברייתא לדברי רבי חנינא? שהרי רבי חנינא אמר שבין סדום לצוער יש 5 מילין. ובתורה מבואר שלוט יצא מצוער בעלות השחר והגיע לצוער בהנץ החמה. ואילו רבי יהודה אמר שבין עלות השחר להנץ החמה אדם מהלך 4 מילין!

ומתריצין: לא. אין סתירה לדברי רבי חנינא מהברייתא. שאף על פי שמעלות השחר ועד הנץ החמה אדם מהלך ארבעה מילין בלבד [כמו שאמר רבי יהודה בברייתא] מכל מקום לוט הלך בריצה מסדום לצוער שנאמר

שהם מהלך אדם ביום, נמצא שעובי הרקיע הוא עשירית מעובי היקף הארץ.

וכיון שרבי יהודה אמר שבין עלות השחר להנץ החמה מהלך 4 מיל וכן בין השקיעה לצאת הכוכבים, נמצא שמהנץ החמה עד השקיעה יש מהלך 32 מיל בלבד. $40 - [4 + 4] = 32$.

ומכאן תיובתא דרבא. שלדבריו מעלות השחר עד הנץ החמה מהלך 5 מילין. וכן מהשקיעה עד צאת הכוכבים 5 מילין. ובין הנץ לשקיעה מהלך 30 מילין.

וכן תיובתא דעולא שאמר בעמוד הקודם שאדם מהלך 30 מילין ביום, ומעלות השחר ועד הנץ 5 מילין. וכן מהשקיעה עד צאת הכוכבים 5 מילין.

ומסקינן: תיובתא.

וממשיכה הגמרא: לימא תיהוי נמי תיובתא דרבי יוחנן. האם נאמר שיש מכאן גם סתירה לדברי רבי יוחנן, שרבה בר בר חנה אמר בשמו [לעיל צג ב] שמהלך האדם ביום עשרה פרסאות. ונראה לה לגמרא שהוא הוסיף בשם רבי יוחנן שבין עלות השחר ובין הנץ וכן בין השקיעה ובין צאת הכוכבים יש מהלך של חמשה מילים, ותיקשי לדבריו מהברייתא שהמהלך הוא ארבעה מילים.

אמר לך רבי יוחנן תשובה:

אנא אני רבי יוחנן רק ביממא הוא דאמרי.

[בראשית יט] "ויאיצו המלאכים בלוט". ולכן לוט שאני שונה מהרגיל, שהוא הספיק ללכת בזמן הליכה של ארבעה מילים, מרחק 5 מילין.

ועתה באה הגמרא להוכיח שלא כדברי רבא, במה שאמר שיש 5 מילין קודם הנץ ואחר השקיעה.

תא שמע סתירה מהברייתא לדברי רבא במה שאמר שששת אלפים פרסה העולם:

שהרי שנינו בברייתא: **מצרים היתה ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה.**

ומצרים היא אחד מששים בכוש.

וכוש אחד הוא מששים בעולם.

ועולם הוא אחד מששים בגן.

וגן אחד מששים בעדן.

ועדן אחד מששים בגיהנם.

נמצא כל העולם כולו בכיסוי קדירה, שהוא דבר מועט, ביחס לגיהנם.

ומכאן סתירה לדברי רבא. שהרי כשנעשה חשבון, מצרים היא 400*400 פרסה וכוש פי שישים, והעולם פי שישים מכוש, נמצא שהעולם יותר גדול מאשר 6000 פרסה.

ומסקינן: תיובתא.

תא שמע סתירה לדברי רבא מעוד ברייתא:

דתנא דבי אליהו: רבי נתן אומר: כל הישוב כל שטח העולם שמיושב בבני אדם כולו תחת כוכב אחד יושב.

תרע ראה לכך, **שהרי אדם נותן עינו ככוכב אחד ורואה אותו עומד כנגדו.**

הולך האדם למזרח, ועדיין רואה את הכוכב **עומד כנגדו** באותו כיוון. וכן כשהאדם הולך לכל אחת מארבע רוחות העולם עדיין הכוכב **עומד כנגדו** באותו כיוון.

ואילו הישוב של בני אדם היה גדול יותר מכוכב, אם כך, כאשר האדם שעומד במערב רואה את הכוכב על ראשו, הרי כשהולך למזרח לא היה רואה את הכוכב מעל ראשו, אלא באלכסון כלפי מערב.

מכלל דכל הישוב כולו תחת כוכב אחד יושב.

וכיון שכל כוכב גדול ככל הישוב כולו, ואנו רואים שהישוב גדול יותר מאלף פרסה, והרבה כוכבים יש ברקיע לאין מספר, נמצא שהעולם כולו הרבה יותר גדול מאשר 6000 פרסה.

ומסקינן: מכאן תיובתא לרבא.

תא שמע סתירה לדברי רבא מעוד ברייתא:

עגלה — כוכבים סמוכים זה לזה בצורה הדומה לעגלה [והוא מזל שור. (4) רש"י] נמצאת **בצפון השמים.**

ונראים כל הכוכבים אפילו הקטנים ביותר. 4. תוספות סוכרים שהעגלה המזכרת כאן אינה מזל שור. וכן העקרב אינו מ"ב מזלות. וראה לקמן צד ב הערה 2.

שקיעת החמה עד 3¼ מיל אחרי השקיעה, ואז הוא צאת הכוכבים. כלומר צאת 3 כוכבים בלבד. ואילו כאן מדובר בשעה שהחמה עברה את כל עובי הרקיע שאז החשיכה מוחלטת

ועקרב [כוכבים הסמוכים זה לזה בצורה הדומה לעקרב] בדרום השמים.

וכל הישוב השטח המיושב בכני אדם שבעולם כולו, אינו יושב אלא בשטח קטן, שנמצא בין עגלה לעקרב. שהרי כל אדם רואה בצפון עגלה ובדרום עקרב.

[ואין הישוב כמידת כל השטח שבין עגלה לעקרב, שהרי כמה כוכבים יש ביניהם, וכל כוכב גדול ככל הישוב כולו. רש"י].

וכל הישוב כולו, אינו הוה אין החמה עוברת מתחילתו עד סופו אלא שעה אחת ביום.

תדע ראייה לכך, שהרי בחמש [בשעה החמישית ביום] חמה במזרח, ובשבע [בשעה שביעית ביום] חמה במערב. ורק מחצי השעה יש ועד חצי השעה שבע, [חצי שעה קודם חצות וחצי שעה אחר חצות] חמה עומדת בראש כל אדם.

נמצא שהשטח המיושב בעולם הוא אחד חלקי 12 מן העולם כולו, שהרי החמה עוברת את הישוב בשעה אחת שהיא 1\12 מהיום כולו.

ואם כן אורך העולם כולו הוא פי 12 מהשטח המיושב, והשטח המיושב גדול יותר מאלף פרסה, נמצא שהעולם גדול הרבה יותר מששת אלפים פרסאות.

ומסקינן: מכאן תיובתא לרבא.

תא שמע סתירה לדברי רבא מדברי רבי יוחנן בן זכאי:

דאמר רבי יוחנן בן זכאי: בישעיהו [יד יג] נאמר על נבוכדנצר מלך בבל שאמר בלבבו "אעלה על במתי עב, אדמה לעליון". ושאל רבי יוחנן בן זכאי: מזה תשובה השיבתו בת קול לאותו רשע בשעה שאמר "אעלה על במתי עב אדמה לעליון"?

יצתה [יצאה] בת קול ואמרה לו: רשע בן רשע בן בנו של נמרוד הרשע מלך בבל, ^{ב-צד} שהמריד את כל העולם כולו עלי במלכותו בדור הפלגה, שהשיא עצה לאנשי דורו לבנות מגדל כדי להלחם בצבא השמים!

איך אתה אומר "אעלה על במתי עב, אדמה לעליון"?

הרי כמה שנותיו של אדם? שבעים שנה. ואם בגבורות שמונים שנה. שנאמר: "ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה" [תהילים צ].

והרי מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה, ועוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה, ובין רקיע לרקיע מהלך חמש מאות שנה. וכן בין כל רקיע לרקיע בין שבעת הרקיעים.

ולכן ענה לו הנביא ישעיהו לנבוכדנצר [שם]: "אך אל שאול תורד אל ירכתי בור". שימות ולא יספיק להגיע לרקיע העליון.

ומכאן סתירה לדברי רבא: שהרי רבי יוחנן בן זכאי אמר שמן הארץ עד לרקיע מהלך 500 שנה. והרי אורכו של עולם כמדת גובהו [שכך הגמרא דורשת במסכת חגיגה דף יב א מהפסוק "למן היום אשר ברא אלוהים אדם על הארץ, ולמקצה השמים ועד קצה